

חובת הכוונה במצות סוכה

מחלוקת זו של ר"א ור"ע אם ענני כבוד היו או סוכות ממש עשו להן, אינה מחלוקת גרידא האין היו ה"סוכות" בעת יציאת ישראל ממצרים, אלא יש להם ג"כ נפק"מ בהלכה. דהנה בכל המצוות שחובתן מן התורה פוסקים אנו ש"מצות צריכות כוונה" (א"ר ח סימן ט), והיינו שצריך לכוון לקיים מצות ה' שציוונו לקיים מצוה זו (ועיין במטה אפרים סימן תרכה אות ט), אבל אין חובה לכוון טעמי המצוה וכוונותיה. לעומת זאת במצוה זו מחדש הב"ח (בסימן תרכה), שמכיון שכתבה התורה במצוה זו את סיבתה ותכליתה: "בסוכות תשבו... למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל..." - מוטלת חובה לכוון גם בטעם מצוה זו ותכליתה, ולא קיים מצות סוכה כתיקונה אם לא ידע שעיקר כוונת המצוה שזכור יציאת מצרים.

הרי לנו לפי דברי הב"ח, שמוטלת חובה לזכור שה' הושיב את בני ישראל ב"סוכות", ונמצא א"כ דמחלוקת ר"א ור"ע בפירוש תיבת "בסוכות" נוגעת להלכה ולמעשה גם בזמן הזה האם צריך לכוון בעת ישיבה גם את ענין ענני הכבוד כדי לקיים מצות סוכה כתיקונה. (ועיין בב"ח וט"ז שם שנחלקו בביאור דעתם של ר"ע ור"א).

ולמעשה, בטור נקט כדעת האומר שהסוכות הם כנגד ענני הכבוד שהקיפו אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש, וא"כ צריך לכוון כוונה זו בעת הישיבה בסוכה. והב"ח כתב שמצות סוכה הוא זכר ליציאת מצרים, וא"כ צריך לכוון כונה זו בעת הישיבה בסוכה. והמג"א (סי' תרכה) כתב בשם הב"ח "ויכוין בישיבתה שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים". והפמ"ג (במשבצות זהב) כתב "לצאת ידי המצוה כתיקונה צריך לכוון לב' ענינים, זכר ליציאת מצרים וזכר לענני הכבוד. ולמ"ש בט"ז "ראוי שיכוון שניהם". ולפיכך היה אומר בעל חידושי הר"ם, דק בסוכה הדין הוא ש"המצטער פטור מן הסוכה", ולא בשום מצוה אחרת, כי בסוכות כתוב, "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וכו'", במצוה של סוכה נדרש "למען ידעו", נדרשים ידיעה ויישוב-הדעת ושלוה ומנוחה ונחת, והמצטער הוא ההיפך מכל זה.

ונראה מהפוסקים שכל ימי החג יש לכוין לזה לפני שעושה איזה קיום של המצוה. והבא"ח כותב שבכל לילה קודם שיכנס לסוכה יאמר ליקבה"ו ... למען ידעו דורותיכם וכו'. וכ"כ בה"ח (סי' תרכה ח' ג) כשיבא לישב בסוכה בין ביום ובין בלילה קודם סעודה, יש לומר לשם יחוד, וכן נראה דעת המנחת שלמה שכותב שאליבא דביה"ל (סי' ד ד"ה ו"א שצריכות) שאם לובש טלית ואינו מכון בלבישתו לקיים המ"ע ממילא עובר בזה על מ"ע, יש להזהר מאוד (ע"פ הב"ח הנ"ל [דס"ל כוונה מעבדת]) ולכוין בשעה שהוא אוכל או הולך לשון, דאל"ה חוץ ממה שלא קיים מצוה עובר על עשה.

וכן מסיק השבט הקהתי (סי' רט) שיש לכוון לכתחילה בכל פעם שמקיים מצות סוכה. ראה גם מועדים וזמנים (א פ"ה) שראוי לזהר מאוד לכוין תמיד כוונה זו, "ורבים נוהגין כל חג לומר בפה שמקיים המצוה זכר לענני הכבוד".

סגולת מצות סוכה

בזכות מצות סוכה נזכה לעלות לציין במסלול מסוקל מאבן ולא יארע לנו שום תקלה, כדאיתא בילקוט (רמז תת"ג, הוא מספיקתא דר"ב פכ"ט) על הפסוק "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כ"ג מ"ב) "כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו...". וגם איתא התם שה' יתופף וכסה על ישראל בעת שיבואו הגוים על ירושלים למלחמה.

אמרו חז"ל במסכת ע"ז (ג' ע"א) שלעתיד לבוא יבואו הגוים ויחפצו לקבל שכר על מה שעשו כמעט, כלום כפית עלינו הר כנגינת כדרך שכפית על עם ישראל, ואז יתן להם הקב"ה מצוה קלה (שאין בה חמרון כיום) וסוכה שמה שיקיימה, וימיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גבו, והקב"ה מוציא עליהם חמה מנרתיקה כמו בתקופת תמוז ומקדירה עליהם (עי' פירשי שם), והם יוצאים מהסוכה וכוועמים בה. ולפי שהם כועטים בה, יענשו ולא יקבלו שכר ועונשם הוא עפה"כ (מלאכי ג' י"ט) "כי הנה היום בא בווער כתנור, והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולדגש אותם היום הכא". וביאורו הוא ע"פ מה שאמרו חז"ל (גידים ח' ע"ב) "אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ורשעים נדונין בה". וישרפו בלדגש היום הכא. ולעומת זה ישראל אע"פ שגם הם יוצאים מהסוכה, דהא מצטער פטור מן הסוכה, מ"מ אינם מבעטים כראומות, אלא מצטערים בציארתם, ומקיימים ומכבדים מצות סוכה, ויזכו לכל טוב.

איתא עוד בילקוט שמעוני כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה נותן לו חלק לעתיד לבוא בסכותו של סודם שנאמר וכו' דבר אחר כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה משיבו כסכותו של ליתן לעתיד לבוא שנאמר וכו'.

בסכות תשבו שבעת ימים, שזהו שאמר הכתוב וסוכה תהיה לצל יומם, אמר רבי לוי, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקב"ה הוא קיים מצות סוכה, אני מסך עליו מחמתו של יום הכא, רבי יצאי וריש לקיש אמרי, אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא היום הבא הוא מלהט את הרשעים, שנאמר וכו' באותה שעה הקב"ה עושה סוכה לצדיקים ומטמין אותן להוכה, שנאמר "כי יצפנו בסוכה ביום רעה וגו' ה' אלקים עוז ישועתי, סכותה לראשי ביום נשק". וכתב בוועד הסוכה מגינא על ישראל זהו שנאמר וסוכה תהיה לצל יומם מחרב וכו', שהסוכה מגינה מה חיבת נח הוא להגן, אף סוכה ה' להגין. השכינה שהיא הסוכה מגינה עליהם, ופורשת כנפיה עליהם, כמו אם על הבנים, ומשום זה התקינו לברך הפורש סוכת שלום עלינו.

אלא שהפמ"ג הוסיף שם שכל זה הוא רק לצאת המצוה כתיקונה על צד היתור טוב, אבל בדיעבד אם לא כיון רק לצאת המצוה שציונו השי"ת יצא (וכן מוכח לכאורה מלשון הב"ח הר"ל), דזה שמצות צריכות כוונה - היינו רק הכוונה לצאת ידי חובת המצוה. אלא שבספר "בכורי יעקב" לבעל ה"ערוך לנר" (סימן תרכה ס"ג) כתב על כך: ולענ"ד אין זה ראייה, דזה דוקא בשאר מצוות שלא ציוותה התורה כונה פרטית בהם. אבל בסוכה שצויה הכתוב הוא שיכוון כן מלמען ידעו המ"ש"כ הב"ח, י"ל דאפילו בדיעבד לא יצא...". והסיק שם: "ולכן אם אכל בלילה ראשונה בסוכה בלא כוונה זו - יש להחמיר לאכול שוב כזית ככוונה. ועכ"פ יזהר כל אחד ללמד ולספר לבניו ולבני ביתו בלילה ראשונה כוונת מצות סוכה כמו שצריך ללמד להם טעם המצוות בליל פסח". ועי"ש שכתב עוד, דגם להר"ן שכתב במסכת פסחים דהויין וכל שלא אמר שלשה דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו - היינו רק מדרבנן, מ"מ בסוכות שכתוב "למען ידעו..." יש לומר שגם מדאורייתא לא יצא בדיעבד.

וכדבריו אלה הסיק גם אחד מגדולי החסידות - בעל ה"בני יששכר" בספרו על סדר המצוות "דרך פקודיך" (הקדמה א' אות ה'): "אבל במצוה שמבואר בה טעם אינו יוצא בכונה הנ"ל בלבד (לצאת ידי חובת המצוה), רק צריך לכוון גם כן לטעם, דהיינו הנני מכין בעשייתך זאת לצאת ידי חובת מצוה פלונית כאשר ציוני ה' אלקינו מטעם פלוני ופלוני. ולזה תמצא בשו"ע בציצית (א"ר ח סי' ח סעיף ח): יכוין בהתעטפו שציונו הקב"ה להתעטף בו כדי שזכור כל מצוותיו לעשותם, היות וטעם המצוה מפורש בתורה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', וכן בתפילין (שם סי' כה סעיף ה), (עיין בפרי"ג א"ר ח סי' ח ובב"ח ריש הלכות סוכה) ובזולת כונת הטעם אינו יוצא ידי חובת המצוה... והוי כנוטל לולב בלא ערבה וכיוצא, דאם לא כן יקשה לנו למה נכתבה דוקא זאת המצוה בטעם...".

"ואחר כוונת הלב הן הדברים!"

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים